

ğulu **habsiyyât**) adını vermişti. Mes'ûd-i Sa'd-i Selmân'ın çağdaşı olan Muhammed b. Müeyyed'in hapiste iken yazdığı bir mektuba da *Risâle-i Habsiyyât* denilmiştir. Bu adın Mes'ûd'un şiirlerine verilen addan mülhem olması mümkündür. Kırk yaşına kadar refah içinde bir hayat süren Mes'ûd-i Sa'd-i Selmân, bir şüphe üzerine Gazneliler'den Sultan İbrâhîm ve halefleri tarafından birkaç defa hapse atılmıştı. Şairin hapishanede yazdığı ve bu duruma düşmesine sebep olan düşmanlarını, annesine, babasına ve çocuklarına duyduğu özlemi, içinde bulunduğu kötü şartları, hapishane hücrelerinde geçen uzun geceleri, çektiği acıları etkili bir şekilde anlattığı şiirler, kendisinden sonra Felekî-i Şîrvânî ve Hâkânî-i Şîrvânî tarafından taklit edilmiş, böylece İnan edebiyatında "habsiyye" adı verilen bir tür teşekkül etmiştir.

Bu türün en güzel örneklerine, yeni İnan edebiyatının tanınmış simalarından Melikü's-şuarâ Bahâr'ın şiirlerinde rastlanır. Bahâr, siyasî düşüncelerinden ötürü düştüğü hapishanede Mes'ûd-i Sa'd-i Selmân'ın etkisini de yansıtan manzumeler yazmıştır. Onun bu konudaki en ilginç eseri *Kârname-i Zindân* adlı mesnevisidir. Yine siyasî düşüncelerinden dolayı tutuklanan Ali-i Deştî'nin *Eyyâm-ı Mağbûs* ve Büzürg-i Alevî'nin *Varakpârehâ-yı Zindân* adlı eserleri bu türün güzel örnekleri arasında yer alır. Urdu dili şairlerinden Gâlib Mirza'nın da (ö. 1285/1869) tutuklu iken yazdığı birkaç manzume habsiyye niteliği taşır.

Klasik Türk edebiyatında böyle bir tür bulunmadığı gibi bu türün örneği sayılabilecek eser de yoktur. Bursalı Ahmed Paşa'nın "kerem" redifli kasidesi bir ölçüde habsiyye tanımına uymaktaysa da şair bu kasidede durumundan pek şikâyet etmemekte, daha çok Fâtih Sultan Mehmed'i övmektedir. Baf kadılığına tayin edilen Mâcuncuzâde Mustafa Efendi görev yerine giderken 1597'de Malta korsanlarına esir düşerek zindana atılmış, buradaki hâtıralarını *Bâzgeşt-i Hakîr-i Malta Sergüzeşt-i Esîr-i Malta* adıyla manzum olarak yazmıştır (Parmaksızoğlu, V/8, s. 77-79). Edebî değerinden ziyade esaretin ve zindan hayatının insanın ruh dünyasında meydana getirdiği hüznün ifadesi olarak değer taşıyan eser bu yönüyle bir habsiyye kabul edilebilir.

Necip Fazıl Kısakürek'in "Zindandan Mehmed'e Mektup" adlı şiiriyle *Cinnet Mustatili* (İstanbul 1955) adlı hapisha-

ne hâtıraları, Nâzım Hikmet'in *Dört Hapishaneden* (İstanbul 1966), Faruk Nafiz Çamlıbel'in *Zindan Duvarları* (İstanbul 1967), Ahmed Ârif'in *Hasretinden Prangalar Eskittim* (İstanbul 1968), Attila İhan'ın *Tutuklunun Günlüğü* (Ankara 1975), adlı şiir kitapları, Nâzım Hikmet'in *Mapushane'den Kemal Tahir'e Mektuplar* (Ankara 1973) adlı eseri ve Kemal Tahir'in *Karılar Koşuşu* (İstanbul 1985) adlı romanı modern Türk edebiyatında hapishane hayatı hakkında yazılmış eserler arasında zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Nizâmî-i Arûzî, *Çehâr Makâle* (nşr. M. M. Kazvîni), London 1910, s. 50-52; Mes'ûd-i Sa'd-i Selmân, *Divân* (nşr. Reşîd-i Yâsimî), Tahran 1330 hş., s. 1, 7, 19, 122, 124, 255, 360, 475, 493; Hâkânî, *Divân* (nşr. Ziyâeddîn-i Seccâdî), Tahran 1338 hş., s. 23-28, 60-62, 155-158, 173-174, 320-324; Bahâr, *Divân-ı Eş'âr*, Tahran 1344-45 hş., I-II, tür.yer.; M. C. Mahecûb, *Sebk-i Horasânî der Şi'r-i Fârsî*, Tahran 1345 hş., s. 656-659; Esedullah Han Gâlib, *Kıta 'ât* (nşr. Gulâm Resûl-i Mihr), Lahor 1969, s. 184-192, 441-446; a.mlf., *Kaşâ'id* (nşr. Gulâm Resûl-i Mihr), Lahor 1969, s. 441-446; Ahmed Paşa, *Divân* (nşr. Ali Nihad Tarlan), İstanbul 1966, s. 82-85; H. Kamshad, *Modern Persian Prose Literature*, Cambridge 1966, s. 69 vd., 116-119; F. Machalski, *La littérature de l'Iran contemporain*, Wrocław-Warszawa-Krakow 1967, II, 45, 48-51; Abdülhüseyn-i Zerrinkûb, *Bâ Kâr-vân-ı Hulle*, Tahran 2535 şş. [1976], s. 83-95; İsmet Parmaksızoğlu, "Bir Türk Kadısının Esaret Hatıraları", *TD*, V/8 (1953), s. 77-84.

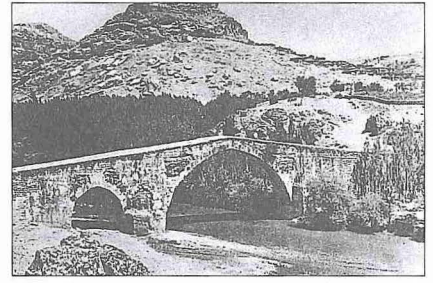
TAHSİN YAZICI

HABURMAN KÖPRÜSÜ

Diyarbakır-Malatya
yolu üzerinde

Artuklular tarafından
XII. yüzyılda yaptırılan köprü.

Diyarbakır'a 90 km. uzaklıkta Çermik ilçesinde, Haburman köyü yakınında Haburman suyu üstünde inşa edilmiştir. Çermik Köprüsü olarak da anılan yapı Arapça kitabesine göre 575 (1179-80) yı-

Haburman Köprüsü- Çermik / Diyarbakır

ında, Artuklu Hükümdarı Necmeddin Alp'nın kızı Zübeyde Hatun tarafından kardeşi II. Kutbüddin İlgazi'nin hükümdarlığı sırasında inşa ettirilmiştir. Tarih boyunca çeşitli tamirler gören köprünün son esaslı onarımı 1927 yılında Çermik Kaymakamı Hikmet Bey ile belediye başkanı Rifat Bey tarafından yaptırılmıştır.

Haburman Köprüsü muntazam bir işçilikle kesme taştan inşa edilmiştir. Gülgün Tunç'un uzunluğunu 108 m., genişliğini 5,50 m. olarak gösterdiği köprünün uzunluğunu Cevdet Çulpan 106 m. olarak kaydeder. Ortada geniş açıklıklı (19,55 m.) büyük bir sivri kemer, yanlarda ise birer küçük kemer vardır. Ortadaki kemerin kilit taşına kadar olan yüksekliği 11,20 m., doğudaki küçük kemerin açıklığı 5,30 m., batıdakinin ise 7,10 m. olarak ölçülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

Basri Konyar, *Diyarbakır Yıllığı*, Ankara 1936, III, 250, 251; A. Gabriel, *Voyage archéologique dans la Turquie orientale*, Paris 1940, I, 258; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 49, nr. 26 (Çermik Köprüsü adıyla); Gülgün Tunç, *Taş Köprülerimiz*, Ankara 1978, s. 89; M. Fahrettin Kırzioğlu, "Çermik Kasabası Üzerine Notlar", *Kara-Amid Dergisi*, I/1, Diyarbakır 1956, s. 266-281.

SEMÂVİ EYİCE

Haburman Köprüsü'nün rölovesi

